

I “MIHIN SUOMI OIKEASTAAN SITOUTUISI?”

1. NOSTAISIKO LIITTOUTUMINEN SUOMEN PUOLUSTUSMENOJA NIIDEN NYKYTASOSTA?

Usein kuulee sanottavan, että NATO edellyttäisi jäsenmaidensa puolustusmenojen olevan vähintään kaksi prosenttia bruttokansantuotteesta. Tämä ei pidä paikkaansa, sillä NATO ei ole asettanut puolustusmenoja koskevia vaatimuksia tai ehtoja sen kummemmin nykyisille kuin tulevillekaan jäsenilleen. Puolustusmenojen tason määrittäminen on viime kädessä aina kansallinen päätös. Kahden prosentin BKT-osuutta pidetään viitteellisenä tavoitetasona niille NATO-jäsenyyteen valmistautuville ja jäsenyyttä hakeneille maille, joiden puolustusjärjestelmät vaativat kokonaisvaltaista rakenneuudistusta.

NATOn käyttämän laskutavan mukaan Suomen puolustusbudjetti on vuositasolla noin 1.4 % BKT:sta. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomattava, että puolustusmenojen kansainvälinen vertailu on ylipäättään vaikeaa puolustusjärjestelmien erilaisuudesta johtuen eikä puolustusmenojen BKT-osuus kerro koko totuutta. Suomelle tämä vertailu on epäedullinen, koska Suomen kustannustehokkaan asevelvollisuusarmeijan kokonaiskustannukset ovat selkeästi pienemmät kuin Euroopassa yleisten ammattiarmeijoiden. Puolustusmateriaalihankintoja vertailtaessa Suomi sijoittuu jo huomattavasti korkeammalle. Nykyisellään materiaalihankintoihin käytetään Suomen puolustusmenoista noin kolmannes, eli runsaat puoli miljardia euroa. Hieman laskutavasta riippuen Suomi on väkilukuunsa suhteutettuna EU-maiden joukossa kolmanneksi tai neljänneksi suurin puolustusmateriaalin hankkija.

NATOn toimintakustannusten jakamisessa on kukin jäsenmaa velvollinen antamaan oman panoksensa yhteisen budjettiin. NATOn yhteinen budjetti sisältää siviili- ja sotilasbudjettien lisäksi erillisen investointioh-

jelman, jolla rahoitetaan koko liittokuntaa hyödyttäviä puolustukseen liittyviä infrastruktuurihankkeita. Muun muassa Norja on hyötynyt merkittävästi NATO:n tekemistä investoinneista. Siviilibudjetista kateetaan kansainvälisen henkilöstön ja päämajan toimintamenot. Sotilasbudjetin varoja käytetään lähinnä kattamaan NATO:n sotilaskomitean, NATO-esikuntien sekä niihin liittyvien yhteisten johtamis- ja viestijärjestelmien kustannuksia.

Maakohtainen maksuosuus NATO:n yhteisestä budjetista sovitaan erikseen jäsenyysneuvotteluiden yhteydessä. Suomen mahdollisesta maksuosuudesta voidaan silti tehdä suuntaa-antavia arvioita tarkastelemalla väkiluvultaan ja bruttokansantuotteeltaan Suomen kanssa samassa sarjassa painivien NATO-maiden osuuksia. Todennäköisesti kyse olisi ainoastaan muutamista prosenteista Suomen nykyisestä puolustusbudjetista, joka on kokonaisuudessaan noin 2 miljardia euroa. Esimerkiksi Norjan maksuosuus NATO:n yhteisiin budjetteihin on suuruusluokaltaan noin 30 miljoonaa euroa vuodessa. Tämä summa on noin 1.5 % Suomen nykyisestä puolustusbudjetista ja noin 0.02 % BKT:sta. Liittoutuessaan Suomi lähettäisi myös esikuntaupseereita työskentelemään NATO-esikuntiin. Se tehtäisiin kuitenkin puolustusvoimien jo olemassa olevista henkilöstövoimavaroista eikä siten edellyttäisi merkittävästi lisärahoitusta. Lopullisissa kustannuslaskelmissa on muistettava ottaa huomioon ne taloudelliset hyödyt, joita Suomi saisi NATO-jäsenyyden kautta yhteisistä budjeteista, investointiohjelmasta ja lukuisista muista yhteiseen puolustukseen liittyvistä synergiaeduista.

1990-luvun alkupuolella esitettiin arvioita, joiden mukaan NATO-jäsenyys paisuttaisi Suomen puolustusmenoja merkittävästi. Nämä arviot tehtiin vielä kylmän sodan aikaisten vaatimusten pohjalta, jolloin NATO-maissa ylläpidettiin massiivia kenttäarmeijoita valmiina torjumaan suurhyökkäystä idästä. Uudempien tietojen valossa Suomen NATO-jäsenyys olisi puolustusmenojen osalta toteutettavissa lähinnä olemassa olevia resursseja painopisteyttämällä ja kohdentamalla. NATO-jäsenyys ei aiheuttaisi merkittäviä ylimääräisiä hankintavelvoitteita, vaan NATO-maanakin Suomen eteen tulevat kalustohankinnat sopisivat hyvin siihen kokonaiskuvaan, jota toteutetaan joka tapauksessa omaa maanpuolustusta kehitettäessä. Joidenkin puolustusjärjestelmämme osa-alueiden NATO-yhteensopivuuden syventäminen edellyttäisi kertaluonteisia lisäinvestointeja, mutta niiden kustannukset jakaantuisi-

vat asteittain pitemmälle aikavälille. Puolustusvoimain komentaja amiraali Juhani Kaskeala on todennut, että Suomella on jo olemassa liittoutumisen edellyttämä puolustuskyky ilman suuria rakenteellisia muutoksia tai puolustusmenojen tasokorotuksia.

2. EDELLYTTÄISIKÖ NATO-JÄSENYYS LUOPUMISTA YLEISESTÄ ASEVELVOLLISUUDESTA JA ALUEPUOLUSTUKSESTA?

NATO edellyttää jäsenmailtaan ennen kaikkea todellista ja uskottavaa puolustuskykyä. Liittokunnan yhteisiä sotilaallisia voimavaroja on vain vähän, ja kaikessa olennaisessa nojataan NATO-maiden kansallisiin resursseihin, joita kehitetään yhteisen puolustussuunnittelujärjestelmän kautta ja joita yhteinen komentojärjestelmä sitoo toisiinsa. NATO odottaa jäseniltään tietynasteista panostusta liittokunnan yhteisiin tarpeisiin, minkä ohella kukin jäsenmaa voi ylläpitää sellaista kansallista puolustusjärjestelmää kuin parhaaksi katsoo.

Suomen turvallisuuspolitiikan perustana tulee säilymään uskottava kansallinen puolustuskyky niin kauan kuin suomalaiset näin haluavat - oli pa Suomi sitten sotilaallisesti liittoutunut tai liittoutumaton. Molemmissa tapauksissa Suomi tarvitsee yleisen asevelvollisuuden. Vain sen avulla voidaan varmistaa puolustusvoimiin ammattiarmeijaa laadukkaammat ja laajemmat joukot. Suomen oloihin suunniteltu puolustusjärjestelmä on taloudellisesti kustannustehokas, koska puolustusvoimien joukot kootaan ainoastaan tilanteen niin vaatiessa. Ei myöskään pidä unohtaa asevelvollisuuden merkittävää yhteiskunnallista roolia yhdyssiteenä kansalaisten ja oman maan puolustamisen välillä.

Euroopassa ollaan yleisesti ottaen siirtymässä pois asevelvollisuusarmeijoista. Tämä ei johdu NATO:n vaatimuksista vaan siitä, että sotilaallisen teknologian kehittyminen ja uudet turvallisuusuhkat edellyttävät pidempää koulutusta, johon varusmiespalvelu ei välttämättä enää riitä. Suomenkin ilma- ja merivoimissa on varusmiesten osuus henkilöstöstä suhteellisen alhainen juuri tästä syystä. Myös NATO:n piirissä on he-

rännyt keskustelua asevelvollisuusarmeijan soveltuvuudesta muuttuneeseen turvallisuusympäristöön, jossa globaalioperaatiot ovat yhä keskeisemmällä sijalla. Muun muassa Tanskaa on kritisoitu kyvyttömyydestä tuottaa riittävästi NATO:n kansainvälisiin operaatioihin soveltuvia joukkoja. On kuitenkin väärin olettaa, että ammattiarmeija olisi kaikille maille automaattisesti soveltuva ratkaisu. Asevoimien koulutukseen ja rekrytointiin vaikuttavat lukuisat tekijät; esimerkiksi valtion geostateginen asema, historia, väestöllinen ja yhteiskunnallinen rakenne sekä taloudelliset tekijät.

Myös NATO:n näkökulmasta tärkeämpää on lopputulos kuin keino sen saavuttamiseksi. Jos jäsenmaa kykenee hoitamaan kansallisen puolustuksensa vaatimukset sekä antamaan määrällisesti ja laadullisesti kokoonsa nähden riittävän panoksen kansainvälisiin operaatioihin, on samantekevää minkälaisella koulutus- ja rekrytointijärjestelmällä tulokseen päästään. Erilaisissa NATO:n rauhankumppanuusharjoituksissa ja NATO:n johtamissa Balkanin kriisinhallintaoperaatioissa on käynyt konkreettisesti ilmi, että Suomi kykenee tuottamaan asevelvollisuusarmeijallaan suorituskyvyltään erittäin laadukkaita ja motivoituneita joukkoja. Suomen kansalliseen puolustusjärjestelmään tai sen asevelvollisuuden varaan rakentuvan koulutusjärjestelmän perusteisiin ei siis kohdistuisi NATO:n taholta muutospaineita. Suomalaiset voisivat säilyttää omat erityispiirteensä ja tuoda samalla omaa erityisosaamistaan yhteiseen käyttöön.

3. JOUTUISIKO SUOMI NATON JÄSENENÄ LUOVUTTAMAAN LENTOKENTTÄNSÄ JA SATAMANSA NATON JOUKKOJEN KÄYTTÖÖN?

NATO-jäsenyydestä riippumatta päättää kukin suvereeni valtio itse omien satamiensa ja lentokenttensä käyttämisestä. NATO kuitenkin edellyttää jäsenmailtaan tietynasteista valmiutta ulkopuolisen avun vastaanottamiseen. Myös NATO:n rauhankumppanuusmailta on tiedusteltu valmiuksia näihin niin sanottuihin ”isäntämaatukitoimiin”, ja Suo-

menkin rauhankumppanuusohjelman puitteissa hyväksymiin kumppanuustavoitteisiin sisältyy isäntämaatukitoimiin kuuluvien valmiuksien selvittäminen. Kyseistä selvitystyötä on ajoittain ymmärretty väärin “lentokenttien ja satamien luovuttamisena NATO:n käyttöön”. Tästä ei ole kysymys. Selvityksen tarkoitus on laatia kansallinen tiedosto niistä lentokentistä, satamista ja rautatieasemista, joita voitaisiin käyttää tai kehittää rauhankumppanuusjoukkojen kuljettamiseen.

Yleensä ottaen isäntämaatukitoimilla tarkoitetaan niitä siviili- tai sotilasviranomaisten suorittamia tai johtamia toimenpiteitä, joilla tuetaan joukkojen ja materiaalin siirtämistä valtion alueelle tai sen kautta kolmannen osapuolen alueelle joko harjoitustarkoituksessa tai mahdollisessa kriisi- tai katastrofitilanteessa. Aivan vastaava järjestely on otettu käyttöön myös Euroopan unionissa yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kehitettäessä. Konkreettisesti isäntämaatukitoimien merkitys on noussut esille muun muassa Afganistanin rauhanturva- ja jälleensuoritusoperaation mittavien joukkojen ja materiaalin siirtojen yhteydessä. Jo operaation valmisteluvaiheessa kävi ilmi, että infrastruktuurin tunnistettavuudella oli keskeinen merkitys kuljetusten suunnittelussa ja niiden onnistumisessa.

NATO:n määrittelemien isäntämaatukitoimien hyväksyminen ei tarkoita Suomen satamien tai lentokenttien asettamista automaattisesti liittokunnan käyttöön. Mikäli tulevaisuudessa Suomessa järjestetään esimerkiksi kriisinhallintaharjoitus, oletetaan harjoituksen yhteydessä noudatettavan isäntämaatukitoimien mukaisia menettelyjä eli samoja järjestelyjä, joita käytettäisiin mahdollisessa kriisi- tai katastrofitilanteessakin. Tämä pätee myös siirrettäessä Suomen joukkoja ulkomaille EU:n tai NATO:n johtamaan harjoitukseen tai operaatioon.

NATO on puolustusliitto. Mikäli Suomi olisi NATO:n jäsen ja joutuisi sotilaallisen iskun tai sen uhkan kohteeksi, voisi NATO:n joukkoja saapua maahan Suomen hallituksen pyynnöstä auttamaan Suomen puolustamisessa. Suomi ratkaisisi tällöin itse vastaanottamansa avun muodot.

4. JOUTUISIKO SUOMI NATON JÄSENEENÄ VASTAANOTTAMAAN ALUEELLEEN NATON JOUKKOJA, TUKIKOHTIA TAI YDINASEITA?

Suomi ei joutuisi NATO:n jäsenmaana vasten tahtoaan vastaanottamaan alueelleen sen kummemmin vieraita joukkoja, tukikohtia kuin ydinaseitakaan. NATO huomioi joustavasti jäsenmaidensa hyvin perustellut erityisvaatimukset ja sopii tarvittaessa poikkeavista järjestelyistä. Jo kylmän sodan aikana Suomen pohjoismaiset NATO-naapurit Norja ja Tanska kieltäytyivät ottamasta vastaan rauhan aikana pysyviä joukkoja tai ydinaseita alueelleen, eikä se aiheuttanut vastalauseita NATO:n taholta.

Mikäli Suomi päättäisi hakea NATO:n jäsenyyttä, sovellettaisiin siinä yhteydessä todennäköisesti joka tapauksessa niin sanottua ”kolmen ei:n” periaatetta: liittokunnalla ei ole tarvetta, aikomusta eikä suunnitelmia ydinaseiden sijoittamiseen uusien jäsenmaiden alueelle. Kyseinen periaate on kirjattu NATO:n ja Venäjän välisiä suhteita koskevaan vuonna 1997 allekirjoitettuun perusasiakirjaan, jossa NATO yksipuolisesti sitoutui olemaan sijoittamatta ydinaseita uusiin jäsenmaihiin. Samalla NATO ilmoitti, ettei se myöskään sijoita pysyvästi miehitettyjä tukikohtia uusiin jäsenmaihiin. Tätä periaatetta noudatettiin uusien NATO-maiden Puolan, Tšekin tasavallan ja Unkarin kohdalla, samoin kuin parhaillaan meneillään olevalla laajentumiskierroksellakin.

Tiedotusvälineiden mukaan Yhdysvallat suunnittelee siirtävänsä joukkojaan vanhoista NATO-maista uusiin jäsenmaihiin, esimerkiksi Bulgariaan ja Romaniaan, joiden sijainti on uusien turvallisuusuhkien torjunnan kannalta strategisesti merkittävä. Kyseessä olisivat kuitenkin huomattavasti kylmän sodan aikana rakennettuja tukikohtia kevyemmät ja pienimuotoisemmat järjestelyt, jotka toteutettaisiin kunnioittaen Venäjälle annettua lupautta.

On varsin tavallista, että pyydetessä NATO-maat antavat oman harkintansa mukaan alueeltaan tukikohtia joko liittokunnan yhteiseen tai jonkin yksittäisen NATO-maan käyttöön. Näin toimitaan kuitenkin

aina tukikohdan luovuttavan maan kansallisella päätöksellä. Viime aikainen esimerkki löytyy vaikkapa Unkarista, joka päätti pyynnön saatuaan luovuttaa Yhdysvalloille tukikohdan, missä koulutettiin Irakin opposition edustajia toimimaan vallan vaihdon tapahduttua Irakissa. Unkarin valtiojohto tiedosti, että kyseinen toimenpide saattaisi muun muassa lisätä terrorismin uhkaa maassa, mutta päätti silti suostua pyyntöön ja samalla osoittaa kantavansa NATO-maana vastuuta kansainvälisen ongelman ratkaisemisessa.

5. JOUTUISIKO SUOMI NATON JÄSENEENÄ LÄHETTÄMÄÄN UPSEEREITAN JA ASEVELVOLLISIAAN KONFLIKTEIHIN MAAN RAJOJEN ULKOPUOLELLE?

NATOn jäsenenä Suomen olisi kannettava osansa liittokunnan velvoitteista, joihin sisältyy osallistuminen omalla panoksella myös yhteiseen puolustukseen. Osallistumisensa tason Suomi määritteli yhdessä muiden NATO-maiden kanssa omia tavoitteitaan ja voimavarojaan vastaavaksi. Suomella on jo nykyisellään väkilukuunsa nähden runsaasti joukkoja maailmalla erilaisissa rauhanturvatehtävissä (noin 1 000 henkeä) ja luultavasti nykyinen osallistumisen taso olisi suunnilleen sama, mitä Suomelta odotettaisiin NATOn jäsenenäkin. Loput suomalaisista joukoista olisi koulutettu ja varustettu oman maan puolustuksen tehtäviin. Liittoutumisesta aiheutuvat kansainväliset velvoitteet olisivat hoidettavissa, kuten nykyisinkin, näihin tehtäviin halukkaista reserviläisistä ja palkatusta henkilöstöstä kootuin joukoin. Varusmiespalvelustaan suorittavia suomalaisia sotilaita ei vastaisuudessaakaan lähetetä kansainvälisiin operaatioihin.

Olipa Suomi liittoutunut tai ei, päätetään sotilaallisiin operaatioihin osallistumisesta aina kansallisesti. NATO ei edellytä lähettämään joukkoja oman maan ulkopuolelle, ellei jäsenvaltio ole itse siihen halukas. NATOon kuuluttaessa suomalaisia joukkoja siis lähetettäisiin vain sellaisiin tehtäviin, jotka Suomen valtiojohto katsoisi tarkoituksenmukaiseksi. Operatiivisesti suomalaiset joukot alistettaisiin NATOn johtoon,

mutta ylin päätävältä suomalaisten osallistumisesta pysyisi aina ja kaikissa olosuhteissa suomalaisten, viime kädessä puolustusvoimien ylipäällikön tasavallan presidentin, käsissä. Tämä toimintatapa on käytössä jo nykyään NATO-johtoisissa operaatioissa.

Tulevaisuudessa NATO:n jäsenmäärän huomattava kasvu merkitsee väistämättä liittokunnan sotilaallisen koheesion heikkenemistä, sillä uusien jäsenten myötä NATO-maiden sotilaalliset kyvyt ovat hyvin eritasoisia. Liittokunnan sotilaallisesti vahvimmat jäsenmaat kykenevät osallistumaan kaikenlaisiin operaatioihin niiden eri vaiheissa, kun taas osalla jäsenmaista ei ole kykyä osallistua kaikkeen sotilaalliseen toimintaan. Yhdellä jäsenmaalla, eli Islannilla, ei ole edes omia puolustusvoimia. Islanti on kuitenkin osallistunut muun muassa NATO-johtoiseen Kosovossa toimivaan KFOR-operaatioon huolehtimalla Pristinan lentokentän toiminnoista.

Sen jälkeen, kun NATO:ssa tehtiin syyskuussa 2001 päätös viidennen artiklan mukaisen yhteistoiminnan käynnistämisestä terrorismin torjumiseksi, on korostetusti tuotu esiin jokaisen valtion osallistumista omien kykyjensä ja halunsa mukaan. Kunkin jäsenmaan odotetaan antavan panoksensa globaaliin terrorismin vastaiseen toimintaan, joka on nousut NATO:n asialistan keskiöön. On olemassa useita eri osallistumisen muotoja, joista jokainen voi valita itselleen sopivan. Viime kädessä tärkeintä NATO:n kannalta on, että kaikki jäsenmaat muodostaisivat poliittisesti yhtenäisen rintaman.

6. OLISIKO SUOMELLA PIENENÄ VALTIONA MITÄÄN MAHDOLLISUUKSIA VAIKUTTAA LIITTOKUNNAN PÄÄTÖKSIIN?

Myös pienet maat voivat vaikuttaa NATO:ssa, missä päätöksenteko perustuu liittolaisten keskinäiseen tasa-arvoon. NATO on toimintamalliltaan perinteinen kansainvälinen organisaatio, jossa jokainen liittolainen voi halutessaan estää päätöksen synnyn, sillä päätökset tehdään yksimielisyysäännön eli konsensuksen pohjalta. Tämä tuli esiin muun muassa helmikuussa 2003, kun Belgia, Ranska ja Saksa estivät Turkille mahdollisesti annettavan sotilaallisen tuen suunnittelun aloittamisen. Kreikka ja

Turkki ovat puolestaan viime vuosina estäneet NATO:n päätöksiä EU:n ja NATO:n väliseen yhteistyöhön liittyvissä kysymyksissä. Kaikkien jäsenmaiden yhteisesti hyväksymä NATO:n kanta muodostuu tiiviissä ja monitasoisessa neuvonpidossa eli konsultaatioissa jäsenmaiden edustajien kesken.

Uusiin turvallisuusuhkiin vastaaminen edellyttää NATO:lta kykyä nopeaan ja joustavaan päätöksentekoon. NATO:n päätöksentekorakennetta pyritään virtaviivaistamaan muun muassa karsimalla raskasta komitearakennetta. Tässä yhteydessä on keskusteltu päätöksenteon yksimielisyyssäännöstä luopumisesta. Konsensuspätöksenteko on kuitenkin perustavanlaatuisen NATO:n luonnetta määrittävä ja jäsenmaiden keskinäistä tasa-arvoa ilmentävä tekijä, joten siitä tuskin luovutaan tulevaisuudessakaan.

NATO:n toimintakyky perustuu jäsenmaiden jakamaan arvopohjaan, yhteiseen poliittiseen tahtoon ja yhteisiin tavoitteisiin. NATO:n operaatioissa eniten sotilaallisesti panostaneet maat vaikuttavat myös eniten operaatioiden toteuttamiseen. Vastaavasti on Yhdysvaltain ja eräiden suurten eurooppalaisten maiden rooli korostunut NATO:n sotilaallisen strategian määrittelyssä ja kriisitilanteissa. Pienille maille tämä ei ole tuonut lisävelvoitteita, sillä jokainen jäsenmaa päättää itse tapauskohtaisesti mahdollisen osallistumisensa luonteesta ja laajuudesta.

Ylivoimainen enemmistö NATO:n päätöksenteosta on normaaliajan rutiinipätöksentekoa, jossa pienillä maille voi olla merkittäväkin asema. NATO:n historiassa on lukuisia esimerkkejä päätöksistä, joissa pieni maa on ollut suuremmassa roolissa kuin sen koko antaisi olettaa. Esimerkiksi kylmän sodan loputtua NATO:ssa aktiivisesti toiminut Tanska on onnistunut vaikuttamaan NATO:n laajentumisprosessin ja kumppanuusyhteistyön toteuttamiseen. Tanskan rooli oli keskeinen erityisesti Baltian maiden NATO-jäsenyyden edistämiseksi.

Jäsenyys kansainvälisissä järjestöissä on aina kompromissi, jossa jokainen jäsenmaa toisinaan hyväksyy myös omasta näkemyksestään poikkeavia päätöksiä. Viime kädessä kuitenkin juuri pienet maat voittavat kansainvälisissä järjestöissä – myös NATO:ssa. Vaikuttamisen mahdollisuudet ovat paljon paremmat, kun suuret maat toimivat yhteisissä järjestöissä yhteisten pelisääntöjen puitteissa. Vaikutusvalta onkin ollut turvallisuus-

den ohella keskeinen motiivi NATO: on kylmän sodan jälkeen liittyneille uusille jäsenmaille.

Jäsenyytensä kautta myös pienet maat saavat mahdollisuuden osallistua Euroopan turvallisuuden avainpäätöksiin ja edistää vakautta omalla lähialueellaan. Vaikka jokainen jäsenmaa joutuu joskus tinkimään omasta kannastaan, on vaikutusvalta aina suurempi NATO:n sisällä kuin sen ulkopuolella. Baltian maiden NATO-jäsenyyden myötä liittokunnassa tehdään yhä enemmän myös Suomen välitöntä toimintaympäristöä koskettavia päätöksiä.

7. PITÄISIKÖ MAHDOLLISESTA NATO-JÄSENYYDESTÄ PÄÄTTÄÄ KANSANÄÄNESTYKSELLÄ?

Suomessa ulko- ja turvallisuuspolitiikasta päättäminen kuuluu tasavallan presidentille, hallitukselle ja eduskunnalle. Perustuslaissa todetaan, että ”Tasavallan presidentti johtaa Suomen ulkopoliittikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa ja päättää Suomen suhteista ulkovaltoihin ja toiminnasta kansainvälisissä järjestöissä tai neuvotteluissa.”. Myös päätös mahdollisesta NATO-jäsenyydestä kuuluu maamme ulko- ja turvallisuuspoliittiselle johdolle, Eduskunnan vahvistaessa jäsenyys sopimuksen. Kansalaisten ensisijainen vaikutuskanava on vaalit, joissa he ilmaisevat kantansa päättäjien harjoittamaan politiikkaan.

Suomessa on järjestetty kansanäänestys kaksi kertaa: vuonna 1931 kielto lain kumoamisesta ja vuonna 1994 liittymisestä Euroopan unioniin. EU-ratkaisu oli vaikuttavuudeltaan NATO-kysymystä suurempi. Siinä kansanäänestys oli perusteltu, koska liittymisellä siirrettiin kansallista päätösvaltaa maan ulkopuolelle. Näin ei tapahtuisi NATOon liittyttäessä, sillä NATOlla ei ole ylikansallista päätösvaltaa.

Kuinka NATO-jäsenyydestä kansallisesti päätetään, on suomalaisten päätöksentekijöiden ratkaisu, johon NATO ei puutu. Nykyisistä 19:stä jäsenmaasta NATO-jäsenyys on vahvistettu kansanäänestyksessä vain Espanjassa ja Unkarissa. Vuonna 2004 NATOon liittyvistä seitsemästä uudesta jäsenmaasta järjestettiin kansanäänestys ainoastaan Sloveniassa,

jossa äänestettiin samalla kertaa sekä NATO- että EU-jäsenyydestä.

On selvää, että Suomen turvallisuuspoliittisen perusratkaisun on nautittava suomalaisten tukea. Myös NATO edellyttää, että liittymisellä on kansan enemmistön tuki uusissa jäsenmaissa. NATO on demokratioiden yhteisö, jonka toimintakyky riippuu jäsenmaiden kansalaisten tuesta. Riittävä kansalaistuki on myös edellytys Suomen toimintakykyiselle ja vaikutusvaltaiselle roolille NATOssa.

8. MITÄ VELVOITTEITA NATO-JÄSENYYS MERKITSISI SUOMELLE?

NATOn jäsenenä Suomi sitoutuisi liittokunnan yhteiseen puolustukseen. Suomi antaisi oman panoksensa yhteisen puolustuksen toteuttamiseen ja saisi vastaavasti tukea NATOlta kriisitilanteessa. Suomen tärkein panos NATOn yhteiseen puolustukseen olisi kyky puolustaa omaa maata, minkä lisäksi Suomi osallistuisi liittolaisten tukemiseen ja NATOn muihin operaatioihin. Mitään automatiikkaa operaatioihin osallistumiseen ei sisälly, vaan Suomi tekisi päätöksen osallistumisestaan aina kansallisesti.

NATOn yhteisen puolustuksen velvoite, Pohjois-Atlantin sopimuksen viides artikla, mahdollistaa jäsenmaiden eriasteisen ja -luonteisen avun hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle jäsenmaalle, velvoittaen avustamaan ”tarpeelliseksi katsomillaan keinoilla, sotilaallinen voiman käyttö mukaan lukien”. Päätös viidennen artiklan käyttöönottamisesta syyskuussa 2001 Yhdysvaltoihin kohdistuneen terroristi-iskun jälkeen osoitti käytännössä artiklan väljyyden ja tulkinnanvaraisuuden. Päätöstä konkretisoitiin muun muassa lähettämällä eurooppalaisia AWACS-tutkakoneita ilmavalvontatehtäviin Yhdysvaltoihin korvaamaan Afganistaniin lähetettyjä amerikkalaiskoneita. Päätöksen ensisijainen merkitys oli ulospäin lähetetty viesti liittokunnan yhtenäisyydestä terrorismin vastaisessa toiminnassa.

Osallistuminen NATOn viidennen artiklan ulkopuolisiin operaatioihin on vapaaehtoista. Esimerkkejä tällaisista operaatioista ovat yhtäältä NATO-johtoiset rauhanturvaoperaatiot Balkanilla, joihin Suomi osal-

listuu jo nyt merkittävällä panoksella, ja toisaalta rauhanpakottamistar-koituksessa tehdyt ilmaiskut Kosovoon vuonna 1999. Parhailaan NA-TOLle ollaan rakentamassa kykyä toimia maailmanlaajuisesti terroris-min ja joukkotuhoaseiden leviämisen kaltaisten turvallisuusuhkien tor-jumiseksi. Tällaiset operaatiot toteutetaan kuitenkin mitä todennä-köisimmin vapaaehtoisten maiden liittoumina, joihin NATO:n jäsen-maat voivat halutessaan osallistua ja joissa NATO:n rooli organisaationa rajoittuu lähinnä tukitoimiin.

Kaikissa NATO:n eri operaatioissa jäsenmaat säilyttävät aina kansallisen päätösvaltansa, eikä jäsenyys sisällä osallistumispakkoa. Samalla on kui-tenkin selvää, että liittoutumisen peruslähtökohtana tulee olla periaat-teellinen valmius osallistua jonkinlaisella panoksella NATO:n operaati-oiden koko kirjoon rauhanturvaamisesta taistelutehtäviin. NATO on jäsenmaidensa solidaarisuusyhteisö, joka ei voi toimia, elleivät jäsenmaat ole sitoutuneita sen kaikkeen toimintaan. On olemassa useita eri osallis-tumisen muotoja, joista jokainen voi valita itselleen sopivan.

Yhteisen puolustuksen ja muiden tehtävien toteuttaminen kriisitilan-teessa edellyttää tiivistä sotilaallista yhteistyötä ja integraatiota jo rau-han aikana. NATO:n jäsenenä Suomi osallistuisi liittokunnan komento-ja joukkorakenteeseen sekä yhteiseen puolustussuunnitteluun. Perintei-sesti jäsenmaat ovat osallistuneet näihin toimintoihin eriasteisesti. Suo-men osallistumisen taso ja laajuus määriteltäisiin kansallisista lähtökoh-dista, ottaen huomioon liittokunnan puolustuksen kokonaisvaatimuk-set.

Suomella on jo nykyisellään väkilukuunsa nähden runsaasti joukkoja maailmalla erilaisissa rauhanturvatehtävissä (noin 1 000 henkeä) ja ole-ttavasti nykyinen osallistumisen taso olisi suunnilleen sama, mitä Suomelta odotettaisiin NATO:n jäsenenäkin. NATO:n joukkorakentee-seen nimetyt joukot olisivat kansallisessa komennossa, kunnes ne kriisi-tilanteessa luovutettaisiin erillisellä kansallisella päätöksellä NATO:n käyttöön tiettyä operaatiota varten. NATO:n operaatioista päätetään yksimielisyydellä liittokunnan korkeimmassa päätöksentekoelimestä Pohjois-Atlantin neuvostossa, jossa Suomi olisi edustettuna tasavertaise-na liittolaisena.

NATO:n jäsenenä Suomen tulisi osallistua yhteisiin sotaharjoituksiin ja järjestää harjoituksia myös omalla alueellaan. NATO-jäsenyys ei vel-

voittaisi Suomea ottamaan vastaan ydinaseita, tukikohtia tai joukkoja alueelleen. NATO:n lähtökohta on, että uusiin jäsenmaihiin ei sijoiteta ydinaseita eikä vieraiden maiden pysyviä joukkoja. Kansallista lainsäädäntöä tulisi sopeuttaa siten, että liittolaisten joukkojen kauttakulku, joukkojen vastaanottaminen kriisitilanteessa ja suomalaisten joukkojen lähettäminen ulkomaille olisi mahdollista.

NATO:n komentorakenteeseen Suomi osallistuisi lähettämällä upseereita NATO:n esikuntiin, ja ulkomaisia sotilaita voisi tulla yhteysupseereiksi suomalaisiin esikuntiin. Arviolta noin sata upseeria tulisi lähettää NATO-tehtäviin, mikä toteutettaisiin puolustusvoimien nykyisen henkilöstörakenteen pohjalta. Suomalaisten upseereiden työskentely NATO:n esikunnissa kartuttaisi samalla osaamista ja tietoa kansallisen puolustuksen kehittämisen näkökulmasta. Lisäksi NATO-jäsenyys edellyttää sotilas- ja siviilihenkilöstön lähettämistä NATO:n päämajaan ja eri virastoihin. Ulko- ja puolustushallinnossa henkilöstön koulutusjärjestelmää tulisi uudistaa vastaamaan NATO:n standardeja.

Yksi NATO-jäsenyyden peruselementeistä on osallistuminen liittokunnan yhteiseen puolustussuunnitteluun, jossa yksittäisen jäsenmaan puolustus sovitetaan osaksi liittokunnan yhteistä puolustusta. NATO:n puolustussuunnitteluprosessin lähtökohta on liittokunnan strateginen konsepti, josta tulisi myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kulmakivi. NATO ei velvoita jäsenmaitaan käyttämään mitään tiettyä BKT-osuutta puolustukseen. Liittoutuneenakin Suomi päättäisi itse puolustusratkaisustaan ja puolustusmenojensa tasosta. Suomen puolustuksen yhteensopivuutta NATO:n kanssa kehitettäisiin ja puolustusmateriaalihankinnat kohdistettaisiin NATO-yhteensopiviin kohteisiin, mikä on jo nykyinen käytäntö.

Liittoutumisen taloudelliset veloitteet liittyvät osallistumiseen NATO:n yhteisiin budjetteihin: sotilasbudjettiin, siviilibudjettiin ja investointiohjelmaan. Maksuosuuteen vaikuttaa jäsenmaan taloudellinen suorituskyky. Norjan ja Tanskan maksuosuuksien pohjalta voidaan olettaa, että Suomen veloitteen suuruusluokka näissä kolmessa budjetissa olisi yhteensä noin 30 miljoonaa euroa vuodessa. Tämä olisi noin 1.5 % puolustusvoimien tämän vuoden budjetista ja noin 0.02 % BKT:sta.

Liittoutumisen veloitteet Suomelle ratkeaisivat lopullisesti vasta liittymisneuvotteluissa. Kokemukset useiden maiden liittymisprosessista

osoittavat, että NATO-jäsenyyden toteuttamisessa kansalliset olosuhteet huomioidaan varsin hyvin. NATO:n kannalta tärkeintä on, että jäsenmaat kantavat kortensa kekoon yhteiseen turvallisuuteen – jokaisen jäsenmaan on oltava turvallisuuden tuottaja eikä sen kuluttaja.